

BG Country Brief for the LEAP against Sexual Violence Project

I. Преглед на съответната национална политика и литература:

1. Национална политика:

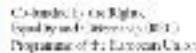
Дефиниция за „сексуална злоупотреба с дете“:

В българското законодателство няма дефиниция на престъплението "**сексуална злоупотреба с дете**". Световната здравна организация определя като сексуална злоупотреба с деца "участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото". В Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето е посочено съдържанието на термина "сексуално насилие" като "използване на дете за сексуално задоволяване". В Наказателния кодекс фигурира уредба за сексуални престъпления срещу деца - изнасилване; извършване на блудствени действия; производство, притежание или разпространение на порнографски материали, за направата на които са използвани деца; детската проституция.

Въпреки усилията на държавата, положени в посока на създаване на система за закрила на детето, през последните години, все още **липсва цялостен подход, който от една страна да гарантира единствено предприемане на мерки за закрила по отношение на деца и млади хора, пострадали от сексуално насилие, а от друга страна да осигурява реална подкрепа, реинтеграция и ресоциализация.**

Република България ратифицира най-важните правни инструменти - **Конвенцията на ООН за правата на детето**, още през 1991 г. Като всеобщо приет набор от неподлежащи на преговаряне стандарти и задължения, Конвенцията за правата на децата предвижда защита и подкрепа на всички деца, включително тези пострадали от сексуално насилие. Стъпвайки на основните принципи за правата на детето, през 2000г. НС прие **Закон за закрила на детето**. А с ратифицирането през 2012 г. на Конвенция на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенцията Ланзароте), приета през 2007г. от Комитета на Министрите на Съвета на Европа, станаме част от държавите, които са непримирими към сексуална експлоатация и сексуално насилие на деца.

Комитетът по правата на детето на ООН препоръчва държавата да продължи хармонизирането на законодателството си с принципите и разпоредбите на Конвенцията, да включи изцяло разпоредбите от Конвенцията в Закона за закрила на детето и да осигури ефективно прилагане на вътрешното законодателство по отношение правата на децата. В отговор на препоръките, беше приета **Националната стратегия за детето 2008-2018**. Така, държавната политика за детето се осъществява въз основа на приета от Народното събрание Национална стратегия за детето, изградена върху принципите на Закона за закрила на детето, и съобразена с препоръките на Комитета.

В изпълнение на националната стратегия Министерският съвет приема **Национална програма за закрила на детето**. Тези документи се основават на принципа за осигуряване висшите интереси на детето и за спазване правата на всички деца в България, като обединяват усилията на всички ангажирани институции при планирането и изпълнението на дейностите.

Въпреки, че в сочените по-горе нормативни документи са заложили препоръките на Комитета, нашето законодателство все още не е синхронизирано с тях. Така, в **Закона за закрила на детето** (чл. 15); **Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето** и **Национална програма за закрила на детето 2015 г.** няма приети законодателни и административни норми, които да доведат до реална промяна в ситуацията на децата въпреки някои целенасочени, системни и адекватни усилия от страна на Министерство на правосъдието, международни и местни неправителствени организации и отделни съдилища в страната.

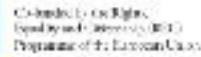
Хартата на основните права на Европейския съюз определя права, които са от особено значение за правата на децата в съдебното производство, като най-важните от тях са човешко достойнство (член 1); забрана на изтезанията и на нечовешкото или унижително отношение или наказание (член 4); право на свобода и сигурност (член 6); зачитане на личния и семейния живот (член 7); защита на личните данни (член 8); недискриминация (член 21); права на детето (член 24); и право на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес (член 47).

Всички държави членки на Европейския съюз (ЕС) са длъжни да гарантират, че висшите интереси на децата имат първостепенно значение при всяко действие, което ги засяга. Това съображение е особено важно, когато децата са включени в наказателно или гражданско съдебно производство. Подобни процедури могат да бъдат стресиращи за всекиго. Още повече за деца, които са изложени на риск от превръщане в жертва, ако процедурата не е съобразена с интересите на детето, обстановката е неподходяща и участващите служители са неподходящо обучени.

С цел подобряване работата с деца, жертва на насилие, на 15 март 2010 г. е приет **Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция**. Механизмът бе приет от всички институции, които са органи по закрила. Към него се присъедини и Главната прокуратура.

А в отговор на дадените препоръки за създаване на цялостен механизъм за по-ефективен закрила на децата, пострадали от насилие, на 7 декември 2010 г. министърът на вътрешните работи, министърът на труда и социалната политика, министърът на външните работи, председателят на Държавната агенция за закрила на детето и изпълнителният директор на Агенцията за социално подпомагане, подписаха актуализирания текст на **Координационния механизъм за рефериране и обгрижване на случаи на непридружени деца и деца-жертви на трафик, завръщащи се от чужбина**. Координационния механизъм е подписан на 9 ноември 2005 г. с което се унифицира подходът на българските институции за предприемане на координирани действия и ясно разграничаване на отговорностите с цел ефективно прилагане на законодателството за борба с трафика на хора.

Данните от доклад на тема „Правосъдие, съобразено с интересите на детето — перспективи и опитът на работещите с деца“, изготвен от Агенцията за основни права на ЕС въз основа на проучване в 10 страни-членки на ЕС (България, Хърватия, Естония, Финландия, Франция, Германия, Полша,

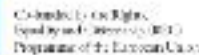
Румъния, Испания и Обединеното кралство) през 2014 г.¹, показват, че практиките за участие на деца в наказателното и гражданското съдебно производство се различават значително не само между отделните държави членки, но и в самите тях, което говори за **необходимостта от ясни и последователни стандарти и насоки, както и от систематично наблюдение на тяхното прилагане.**

Децата не получават достатъчна подкрепа, когато участват в наказателно или гражданско производство; съдебната обстановка, която може да бъде смущаваща за децата, невинаги е съобразена с техните нужди. Конкретните мерки, напр. възпрепятстване на преки срещи на детето с ответници или свидетели в съда, както и гарантирането, че детето е информирано за процедурата и я разбира, **все още не са общоприета практика.** Все още продължава подготовката за създаването на специализирани детски съдебни състави и резултатите по отношение на участието на деца в съдебни производства се дължат преди всичко на усилията, полагани в рамките на пилотни практики и програми, инициирани от НПО-сектора.

2. Нормативна уредба

1. Конвенция на ООН за правата на детето.
2. Стратегия на Съвета на Европа за правата на детето 2012 – 2015 година.
3. Харта за правата на човека.
4. Закон за народната просвета /ЗНП/
5. Правилник за прилагане на Закона за народната просвета /ППЗНП/
6. Закон за социалното подпомагане /ЗСП/
7. Правилник за прилагане на Закона за социалното подпомагане /ППЗСП/
8. Правилник за дейността на Детските педагогически стаи /ПДДПС/
9. Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните /ЗБППМН/
10. Наредба за здравословни и безопасни условия на обучение възпитание и труд
11. Закон за закрила на детето /ЗЗД/
12. Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето /ППЗЗД/
13. Закона за защита от домашно насилие /ЗЗДН/
14. План на Националната комисия за борба с трафика на хора /НКБТХ/
15. Национална програма за противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите му за 2012г.
16. Национална програма за противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите му за 2013г.
17. Харта за правата на детето
18. Етичен кодекс на работещите с деца
19. Национален механизъм за насочване и подпомагане на жертвите на трафик
20. Конвенцията на Съвета на Европа за действия срещу трафика на хора в България 2011 година

¹ http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_bg.pdf

21. Типови длъжностни характеристики на работещите в системата на народната просвета / съгласно Единен класификатор на професиите в България/.
22. Стратегията за осигуряване на равни възможности на хората с увреждания 2008-2015 г.
23. **Както и всички останали нормативни актове, касаещи живота и здравето и правата и интересите на децата.**

3. Литература, изследвания, публикации

Статистика за насилието над деца в България според изследване на Агенцията за закрила на детето

Според изследването за насилие над деца в България около 55% от пострадалите на възраст между 12 и 14 години са жертва на физическо насилие и тормоз от страна на връстници. С увеличаване на възрастта този дял намалява. В по-малката възрастова група е по-висок броят на случаите на сексуално насилие от всякакъв вид. Данните показват, че близо 1/5 от по-малките деца са били жертва на изнасилване през последната година.

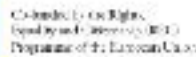
За сексуален контакт преди позволената от закона възраст споделят по-често деца на възраст 12-14 години, като човекът по-често е бил познат за тях, но не е член на семейството. По отношение на блудствените действия честотата на случаите е близка в двете възрастови групи, като при малолетните деца по-често извършителят е от семейството. Панайотова обяснява още, че споделянето е най-трудната част от проблема със сексуалната злоупотреба. Обикновено злоупотребата се открива при сигнализиране за друг проблем, например социална занемареност.

Всяко трето дете в България е жертва на физическо насилие, а всяко осмо - на сексуално, показва анализ на Агенцията за закрила на детето. Осем български музиканти и актьори започват кампания срещу агресията над деца под надслов "Моето мъничко дете".

Насилие у дома или насилие в училище - всеки месец поне 40 деца търсят помощ на „Национална телефонна линия за деца“. В повечето случаи насилникът е бащата, в други по-големия брат или сестра или съучениците. Децата искат съвет, но без да

Разпознаване на деца, жертви на домашно насилие и работа с тях

По статистически данни, посочени от **Н. Белова** в нейн труд „Разпознаване на деца, жертва на домашното насилие“ (2005 г.), болшинството деца, жертви на сексуална експлоатация, са момичета (около 75%), докато момчетата са по-малко (едва 25%). Възрастта на жертвите през периода 2003-2005 г. Според полицейската статистика в над половината от случаите е под 18 години, като 53,8% са непълнолетни, докато делът на малолетните е 46,2%. Данните за етническа принадлежност сочат, че 50% от децата жертви са българи, 32,2% са роми и 17,8% от друг произход. Авторката посочва, че според статистиката преобладаващата част от децата, жертви на сексуална експлоатация са от семейства в неблагоприятно социално положение – бедност 75%; близо 42,9% от среда с много ниска култура и образование; 7,1% живеят при роднини или в институция, поради липса на родители, а в

39,3% от случаите пострадалите деца имат близка роднинска връзка с извършителите, т.е., около една трета са родители сводничещи на децата си. Тази тревожна тенденция показва крайна необходимост от мерки в посока превентиване и контролиране на този вид малтретиране.

Призив на „Алианс за защита от насилието, основано на пола“ за ратифициране на Истанбулската конвенция

Като най-спешна мярка за България за постигане на тази глобална цел, Алиансът отчита необходимостта от спешно ратифициране от страна на българското правителство на Истанбулската конвенция. Алиансът отбелязва, че подписването ѝ има стратегическа роля не само за преодоляване на насилието над жени, но и за постигане на максимална превенция и защита на правата на децата, пострадали от насилие, децата, свидетели на домашно насилие и други форми на насилие, основано на пола и на момичетата, пострадали от насилие, основано на пола.

Неофициална статистика на Алианса и различни социологически агенции сочи, че:

- За 54% от българите сексуалното насилие е сериозен проблем;
- 70% от учениците в страната на възраст между 13 и 16 години познават жертви на домашно насилие;
- 70% от жертвите на домашно насилие у нас не са посещавали личен или съдебен лекар след нанесен побой
- между 70 и 85 процента от децата, които са жертви на сексуално насилие, познават извършителя. Формите на сексуалното насилие са различни – малтретиране, порнография, проституция, трафик, онлайн сексуално насилие
- 70% от потърсилите помощ от организациите в АЗНОП жертви са жени, а останалите 30% са деца

Анализ на Риск Монитор относно децата, сексуално експлоатирани и въвлечени в порнография в световен мащаб

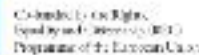
„Близко 2 млн. деца годишно са експлоатирани сексуално и въвлечени в порнография в световен мащаб, показват данни от [анализ на Риск Монитор](#).

Жертвите в 80-90% от случаите са момичета между 13 и 18 години, повечето без родители, от социални домове. Става въпрос за деца от много бедни и маргинализирани семейства. Най-голямо е търсенето на проституиращи деца в Холандия, Белгия, Франция, Австрия, Италия и Германия. Около 15% от жертви на трафик в България са роми.

Страната ни е източник и по-малко транзитна страна или крайна дестинация в международната търговия с плът, по оценка от годишния доклад за борба срещу трафика на хора на Държавния департамент на САЩ.

Децата между 6 и 13 г. от ромските гета попадат са поставени под натиск и най-напред започват да просят и крадат - по данни на Върховната касационна прокуратура.”

1102 сигнала за насилие над деца са проверявани през 2014 година. Това е с 30 % повече в сравнение с 2013 г., когато екипите са работили по 575 случая на насилие.

Оказва се, че подобна е статистиката и от Националната телефонна линия за деца в периода 2012-2014 г., отбелязват от Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД). За трите години общият брой консултации, свързани с насилие над деца, е 2234. Подадените към отделите за закрила на детето (към Агенция за социално подпомагане) сигнали за периода са общо 1148 деца.

На линията най-често постъпвала информация за физическо насилие, а след това за пренебрегване и за психически тормоз. Средно по два сигнала за насилие над деца постъпват дневно от Националната телефонна линия.

142 деца са станали жертва на трафик с цел трудова или сексуална експлоатация или са били изложени на риск поради недобра родителска грижа или насилие в друга държава в периода 2012 - 2014 година, отбелязват още от ДАЗД.

ГД „Контрол по правата на детето“ е извършила 260 проверки по сигнал за насилие над деца, както и три тематични планови проверки за изследване на насилието 69 Домове за деца, лишени от родителска грижа и 7 специални училища (Възпитателни училища интернати и социално-педагогически интернати).

През 2012 г. общо 2127 деца са били жертва на насилие, през 2013 г. общият брой на децата, жертви на насилие е 1973. Анализите за периода 2001 - 2013 г. показват, че насилието в семейна среда е водещо - четири от всеки пет случая на насилие над деца, по които са работили органите за закрила са регистрирани в семейството, отчитат още от ДАЗД.

Националният съвет за закрила на детето към Държавната агенция за закрила на детето е решил да бъде разработена и внесена за одобрение в Министерския съвет 5-годишна Национална програма за защита на децата от насилие за периода 2016 - 2020 година.

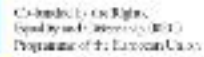
Цитираните по-горе публикации, анализи и статистики в областта на сексуалното насилие над деца и младежи навеждат на извода, че през последните години, или сексуалното посегателство над деца се е увеличило, или обществото е станало по-чувствително и проявява нетърпимост към сексуалното насилие над деца и млади хора. Също така, правителството ни непрекъснато подобрява своите политики и програми за закрила на децата, израз на което е разработената и внесена за одобрение в Министерския съвет **5-годишна Национална програма за защита на децата от насилие** за периода 2016 - 2020 година.

II. Манинг на специализираните служби, подкрепящи ДМХ, засегнати от сексуално насилие:

1. Специализираните служби, които най-често се въвличат при работа с деца и младежи, засегнати от сексуално насилие, като ангажирани по Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция, са :

Министерство на вътрешните работи:

- Осигурява служители от РУ на МВР по настоящ адрес на детето, които да участват в мултидисциплинарните екипи на местно ниво по **Координационния механизъм за**

взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие и за взаимодействие при кризисна интервенция;

- В случаите на полицейска закрила осигурява охрана и съпровождане на засегнатите деца до местата за настаняване при настаняване от ДСП/ОЗД.

Министерство на здравеопазването:

- В случаите на насилие над дете, се осигурява безплатен преглед на пострадалото дете в «Съдебна медицина», с оглед изготвяне на съдебно-медицинско удостоверение.

Министерство на образованието и науката:

- В случаите, в които се идентифицира или е подаден сигнал, че деца или младежи са пострадали от сексуално насилие, директорите на училищата, детските градини и обслужващите звена по места са задължени, незабавно да подават първоначална информация в РУ на МВР и на съответните дирекции „Социално подпомагане“ и към Държавната агенция за закрила на детето.

Държавна агенция за закрила на детето /ДАЗД/:

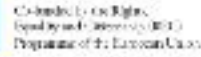
- Организира и финансово обезпечава работата на екипите към Координационните механизми за кризисна интервенция на деца, жертва на сексуално насилие и др. видове насилие;
- Води статистика за децата на територията на Р.България, пострадали от насилие; Осигурява супервизии на служителите на ДСП/ОЗД, а при необходимост – и на останалите участници в мултидисциплинарните екипи, които работят с деца, засегнати от насилие;

Агенция за социално подпомагане /АСП/:

- Осигурява служители от ДСП/ОЗД по настоящ адрес на детето, които да участват в мултидисциплинарните екипи на местно ниво.
- Възлага на служителите от ДСП/ОЗД правомощия и задължения за извършване на действия и съдействия на местно ниво съобразно компетентността си като представители на АСП в мултидисциплинарните екипи;
- Осигурява методическа подкрепа на място на служителите на ОЗД/ДСП, включени в мултидисциплинарните екипи при извършване на действия по Координационен механизъм;
- При случаи на деца, жертви или в риск от насилие и при кризисна интервенция предоставя на Областните структури на МВР всички координати за връзка (телефон, включително мобилен, е-мейл, факс, адрес и др.) с определените служители на всяко ДСП/ОЗД и активно действащите доставчици на социални услуги;

Кметовете на общините:

- Осигуряват служители от подчинената им местна администрация по настоящ адрес на детето, които да участват в мултидисциплинарните екипи на местно ниво. Възлагат на служителите от

местната администрация правомощия и задължения за извършване на действия и съдействия на местно ниво съобразно компетентността си като представители на местната власт в мултидисциплинарните екипи;

- Следят за изпълнението на поставени задачи по реда на чл.7, ал.5 от Закона за закрила на детето от мултидисциплинарните екипи на местните структури и оказват методическа подкрепа на служителите, определени да действат в мултидисциплинарните екипи от името на кметовете;

Доставчици на социални услуги за деца:

- Осигуряват съответните специалисти с цел оказване на психологическа и/или социална подкрепа на детето, жертва на насилие; Предоставят своевременно съответната услуга на детето /вкл. и резидентен тип, в случай на настаняване извън семейството като мярка за закрила/.

2. Неправителствени организации, които предлагат услуги в подкрепа на деца и младежи, засегнати от сексуално насилие:

Всяка една от изброените по-долу организации се занимава с изключително уязвими групи, в т.ч. жени и деца, засегнати от сексуално насилие, като им предоставя психологическа, социална и правна подкрепа.

- Фондация „П.У.Л.С“ - <http://pulsfoundation.org>, pulse.women@gmail.com
- Женско сдружение „Екатерина Каравелова“ - www.ekaravelova.net1.cc, ceta@mail.bg
- Институт по социални дейности и практики, Централен офис - www.sapibg.org, sapi@sapibg.org
- Сдружение „Гаврош“ - office@gavroche-bg.org, www.gavroche-bg.org
- Сдружение „Знание, успех, промяна“ - www.kscassociation.com, ksc_association@abv.bg ;
- Сдружение „Отворена врата“ - www.opendoorcentre.hit.bg, opendoor_centre@hotmail.com
- Фондация „SOS – семейства в риск“ - www.sos-varna.org, sos@mail.bg, sos@ssi.bg
- Фондация „Асоциация Анимус“ - www.animusassociation.org, animus@animusassociation.org
- Фондация „Български център за джендър изследвания“ - www.bgrf.org, office@bgrf.org
- Фондация за грижи в общността „Дива“ - <http://fgodiva.org/>, fgodiva_pl@yahoo.com, info@divafoundationbg.org
- Фондация „Джендър алтернативи“ - <http://www.genderalternatives.org>, office@genderalternatives.org
- Фондация „Джендър образование, изследвания и технологии“ - www.gert.ngo-bg.org/bg, gert@mbox.contact.bg
- „Джендър проект в България“ - <http://www.gender-bg.org/>, gender@fastbg.net
- Фондация „Център Надя“ - <http://centrenadja.org/indexbg.html>, office@centrenadja.org, centrenadja@abv.bg

III. Детско и младежко участие

Детското участие е заявен ангажимент в политическите документи в България. Някои от основните текстове, полагащи стратегическите цели на политиката за децата, се намират в Националната стратегия за детето, която се предлага от правителството и се приема от парламента – тя може да се разглежда като дългосрочния план на държавата за гарантиране благосъстоянието на всички деца в България. Националната стратегия за детето 2008 – 2018 г., има за цел да осигури условия за упражняване на правата и подобряване качеството на живот на децата като условие за тяхното пълноценното развитие. Една от основните четири цели на Стратегията е насърчаването на участието на децата при формиране и изпълнение на политики, свързани с техните права и отговорности. В документа е посочено, че „разширяването на възможностите пред децата да изразяват мнението си и зачитането на това мнение е не само израз на уважение към детето и неговия развиващ се капацитет, но и реален принос на днешните деца за обогатяване и развиване на обществото.

Съществуват опит и добри практики в сектора на гражданските, младежки и неформални организации в сферата на детско участие, което дава отлична възможност за обединяване и използване на този ресурс и експертиза в бъдеще. Ясно изразена е нуждата от създаване на платформа за обмен на информация и добри практики и насърчаване на диалога между отговорните институции и гражданските организации, работещи по темата. Могат да бъдат идентифицирани и разработени модели на сътрудничество между държавни и общински структури и представителства на детското и младежко мнение. Необходимо е тези модели да получат заслужената публичност и да послужат като отправна точка или насоки и за други инициативи за сътрудничество.

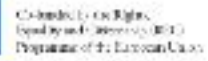
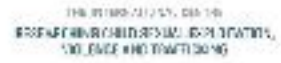
Източник: НМД http://nmd.bg/wp-content/uploads/2015/01/Zasho-uchastie-na-decata_web.pdf

По отношение на добри примери за детското и младежко участие на практика можем да отбележим следните примери:

1. **Младежки клуб „Да бъдем приятели“ към Фондация „П.У.Л.С.“** – клубът функционира повече от 15 години. В него поколения младежи и девойки получават знания и умения за разпознаване на насилие, равнопоставеност, антидискриминация и др. Доброволците в клуба участват активно в реализирането на различни инициативи, дейности на организацията и др. Често пътниклубът е даван за пример като един от първите клубове в страната, в който най-добре може да се види детското и младежко участие на практика. По моделът на „Да бъдем приятели“ вече са създадени няколко други клуба в България.
2. **Младежка мрежа „Мегафон“ към НМД** - възниква като инициатива за изграждане на общност от деца и млади хора, които от една страна консултират и се ангажират с участие в дейностите на Националната мрежа за децата, а от друга – получават подкрепа от Мрежата за своите идеи и дейности.

Повече за детското участие в НМД: <http://nmd.bg/campaigns/detsko-utchestie/>

3. **Съвет на децата към Държавната агенция за закрила на детето** – консултативен орган към агенцията, в който участва по едно дете, представител от всяка област в страната. Според целите на Съвета, той е „структура, която се ръководи от децата в интерес на децата“, за да

насърчи детското участие в процеса на изработване на политики и да даде възможност на представителите да споделят мнението и позицията на своите връстници.